

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת כי תבוא תשפ"א

והיה כי תבוא (כ"ו. א')

בבעל הטורים ביאר את סמיכות פרשת בכורים לפרשת עמלק, דבפרשת עמלק כתיב תמחה את זכר עמלק, וסמך ליה והיה כי תבוא אל הארץ שנצטוו למחות את זכר עמלק מיד בכניסתן לארץ, על זה רצה לעבב ביאתם לארץ שהוא הגיד למלך מצרים כי ברח העם, וכן הגיד ללבן כי ברח יעקב ועל כן סמך ליה פרשת בכורים שמזכיר בה ארמי אובד אבי עכ"ד, ובמה שכתב שעיקב את כניסתן לארץ בכך שהגיד ללבן כי ברח יעקב צ"ע דכיצד התעבבו ע"י זה מלהכנס לארץ, וצ"ע.

וירשתה וישבת בה (ש)

פירש רש"י מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו את הארץ וחילקוה, הגר"י הקשה דהא קודם כיבוש וחילוק פטורים מביכורים, כיון דא"א לומר מארצך, וא"כ מאי טעמא בעינן פסוק לומר שחייבים בבכורים רק אחרי כיבוש.

ויש שתירצו דכל בני ישראל היו שותפין, ושותפין חייבים בבכורים, והגר"י תירץ דאפשר דכל שבט זכה בחלקו קודם שחילקו לכולם, דשפיר קרי "מארצך" של אותו שבט, ועוד תירץ דקונה פירות תלושים ואח"כ קרקע ג"כ חייב בבכורים, וא"כ נפק"מ אם קנה פירות תלושין קודם החילוק, ואח"כ קיבל קרקע בחלקו, דשפיר מצי למימר מארצך, ופטור רק משום גזירת הכתוב דהחיוב רק לאחר ירושה וישיבה.

והלכת אל המקום אשר יבחר ה' (ש)

כתב הרמב"ן דיש להסתפק אם בנוב וגבעון הביאו בכורים, ובתחילה כתב שהביאו, ובסוף דבריו כתב דיש לדייק ממה שכתוב בפרשת משפטים "תביא בית ה' אלוקיך", דמשמע דדוקא בבית המקדש מביאים ולא בנוב וגבעון, וכן כתבו תוס' בזבחים (דף ק"ט), אמנם תוס' דייק מהא דכתיב "מזבח" ובנוב וגבעון לא היה מזבח אלא במה, והרמב"ן דלא הביא הך דרשה דמזבח, אולי סבירא ליה דגם לבמה יש שם מזבח.

ובאמת דיש לעיין מה הצד שיביאו בכורים בנוב וגבעון, והא איתא בפסחים (דף לו: ב) שביכורים אינם נאכלים בכל מושבות, ועל כרחך שאינו נאכל בנוב וגבעון, וצ"ל דבכל מושבות הכוונה למושבות שאינם מקום ההקרבה, אמנם בנוב וגבעון הוי מקום ההקרבה ולא הוי בכלל מושבות.

ארמי אבד אבי (כ"ו. ה')

פירש רש"י לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב, ובשביל שחשב לעשות חשב לו המקום כאילו עשאו. ומבארים בזה ע"ד הדרוש הא דלבן בקש לעקור את הכל, דהנה איתא בגיטין (דף סד.) שאם עשה שליח לקדש לו אשה ומת השליח, אסור בכל הנשים שבעולם, וכתוב שאברהם שלח את אליעזר לקדש את רבקה, ובתואל הניח לו סם המוות במנתו והמלאך החליף, ואם היה מתקיים רצון בתואל הרי אליעזר השליח היה מת ויצחק היה נאסר בכל הנשים, וזהו שלבן בקש לעקור את הכל, [ועיין משי"נ עוד בענין זה בפרשת חיי שרה (כ"ד. נ"ה)].

וירד מצרימה (ש)

פירש רש"י ועוד אחרים באו עלינו לכלותינו שאחרי זאת ירד יעקב למצרים. בטעמא דקרא ביאר ע"פ מה שכתוב בספר הישר ובמדרש הגדול (ס"ו ויצא) שכשלבן רדף אחרי יעקב, לבן שלח לעשו שיעזור לו, ועשו לא רצה לבוא, כיון שלאברהם נאמר "כי גר יהיה זרעך", ואם יהרוג את יעקב, עשו יצטרך לגלות, לכן ציוה לעמלק שיהרגו רק לאחר שבני ישראל כבר נשתעבדו במצרים, וזהו ארמי אובד אבי וירד מצרימה, שלא נשתעבדו עד שירדו למצרים.

והשתחית לפני ה' אלוקיך (כ"ו. י')

באדרת אליהו כתב דהשתחואה אינה משום הביכורים, אלא דיש דין דהנכנס לבית המקדש צריך להשתחוות, וכן דייק הגר"י ברמב"ם (פ"ג מביכורים ה"י"ד) שלא הזכיר השתחואה בביכורים, משום דאינו דין בביכורים אלא שהביאה לבית המקדש טעונה השתחואה, וביאר מה שכתוב בעקידה (בראשית כ"ב. ד') "ונשתחוה ונשובה אליכם" וכן מה שכתוב (ישעיה כ"ז. י"ג) "והשתחוה לה'", וכן "ישם נעלה ונראה ונשתחוה", וכן "משתחויים רווחים" (אבות פ"ה מ"ה).

כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית

שנת המעשר (כ"ו. י"ב)

בענין מצות ביעור מעשרות, ידוע שדעת המנ"ח (מצוה תר"ז) דהוי מצוה בפני עצמה, ותמה מ"ט לא מנהו מוני המצוות ללאו, אמנם החזו"א (דמאי סי' ב' סק"ז) כתב דהוא חלק מהפרשת תרומות ומעשרות דהביעור הוא רק בסוף זמן ההפרשה.

ויש בזה נפק"מ באופן שאינו רוצה לאכול האם צריך להפריש תרו"מ, דאם הביעור הוא סוף זמן התרו"מ צריך להפריש אע"פ שאינו רוצה לאכול, [ונחלקו בזה ה"ט"ז (יו"ד סי' א' סק"ז) והמג"א (סי' ה' סק"א)], ועוד נפק"מ אם צריך לדאוג שיהיה לו מעשרות לקיים מצות ביעור, דאם הוי מצוה בפני עצמה פשיטא דצריך, ועוד נפק"מ אם נשים חייבות במצוה זו, דאם הוי מצוה בפני עצמה הוי מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות.

והקמת לך אבנים גדלות (כ"ז. ב')

פירש רש"י ג' מיני אבנים היו, י"ב בירדן, וכנגדן בגלגל, וכנגדן בהר עיבל, כדאיתא במסכת סוטה (דף לה:). והקשה הרא"ם [והובא במהרש"א בסוטה] דבסוטה מבואר דהג' מיני אבנים, הא' הם אבנים שמשם הקים בארץ מואב, ומזבח שני היה בהר עיבל ומשם לקחוהו לירדן ומשם לגלגל, ואח"כ הניח עוד אבנים בירדן שיזכרו שעברו שם, וא"כ האבנים שבגלגל ובהר עיבל היו אותם אבנים, וצ"ע דבדברי רש"י מבואר שהיו אבנים אחרות.

ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך (כ"ח. ו')

ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתב "ברכינן אתון במיעלכון לבתי מדרשכון וברכינן אתין במפקכון לפרקמטייכון", וכ"כ המדרש, ויש לעיין מ"ט הליכה לפרקמטיה קרי צאתך, ונראה לבאר דמשום שהאדם מקומו בבית המדרש וכל מה שמחוץ לבית המדרש הוא יציאה, וכן כתוב "שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך", דזבולון כיון שעסק בפרקמטיה הרי זה נקרא יציאה.

תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב

מרוב כל ועבדת את אויבך וגו' (כ"ח. מ"ז מ"ח)

בפשוטו כוונת הכתוב דכיון שלא עבדת את ה' אלוקיך כשהיה לך אפשרות לשמוח וכשהיה לך כל טוב, לכך "ועבדת את אויבך", אמנם ברמב"ם (פ"ח מלולב הל"ט"ו) למד מפסוק זה שצריך לעבוד את הקב"ה בשמחה גדולה, ומבואר שלמד דכוונת הכתוב "בשמחה" שחוב על האדם שיהיה בשמחה, ולכא"ו הוא רק דרש דהא פשטיה דקרא הכוונה כשהיה אפשרות לשמוח, וכדמוכח מסיפא דקרא "מרוב כל", דבודאי אין מוטל על האדם לדאוג שיהיה לו כל טוב, ותמוה דבכל מקום לא מצינו ברמב"ם שיכתוב ע"ד הדרש, שו"מ בפרדס יוסף שהקשה כן, וצ"ע.

כתב השו"ע (יו"ד סי' רמ"ט) דיש ליתן צדקה בשמחה וטוב לבב, ועיין בביאור הגר"א שם, ונראה רמז לזה דהנה בגמ' ברי"ה (דף ה:.) דרשינן כי דרוש ידרשנו אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים, ו"לה' אלוקיך" אלו הצדקות, ופירש רש"י כדכתיב ולך תהיה

צדקה לפני ה' אלוּקִיד, ומבואר דה' אלוּקִיד אזיל על צדקה, והכא
כתוב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוּקִיד בשמחה ובטוב לבב",
ורמו דיש ליתן צדקה בשמחה ובטוב לבב.

ואכלת פרי בטנך בשר בניך וגו' (כ"ח. כ"ט)
בפשוטו הוי קללה שיהיו רעבים מאד, עד כדי שלא יהא מה לאכול
רק את בשר בניהם, אבל החזו"א פירש דאע"פ שטבע האדם
שאפילו שמאד רעב מ"מ את בנו לא יאכל, בכל זאת יש כאן קללה
"ואכלת פרי בטנך".

דברי חיזוק ומספר מרבינו ראש הישיבה שליט"א

לע"נ הגאון ר' בנימין מצגר זצ"ל שנמסר בכולל נחלת משה במלאות השלושים פטירתו
י' אלול תשע"ט

בשנים האחרונות היה פה במקום אדם כמו שכתוב בגמרא כפשוטו איזה הוא בן עולם הבא שייף עייל ושייף נפיק גרים
באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא דנפשיה, חלק פה הכירו את הגאון ר' בנימין שהיה כפשוטו בן עולם הבא תמיד גרים
באורייתא תמיד ראו אותו עם ספר אם זה היה גמרא ספר מוסר או ספרי הלכה כפשוטו גרים באורייתא תדירא לא ביטל את
הזמן, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה היה הכל בהצנע לכת גם עשה הרבה צדקות והכל עשה בהצנע, ופה במקום הזה קבע את
משכנו בשנים האחרונות והיה לזה השפעה עצומה בין למי שהכיר ובין למי שלא הכיר.

הפסוק אומר: "כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובהרו באשר הפצתי ומחזיקים בבריתי, ונתתי להם בביתי
ובחומותי יד ושם טוב מבנים ובנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת", הוא לא זכה לבנים ובנות אבל הוא זכה לונתתי להם
בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות, גם בבתי מדרש שהיה וגם בבתי שחקים בתים לה', הרבה משפחות והרבה
תלמידי חכמים שמענו שאומרים שמרגישים כמו בנים שלו שהוא גידל אותם והוא קירב אותם, חלק היה בראשיתו של מהנה
בני תורה, והכל עשה בהצנע ובחכמה, ואח"כ הוא דאג להקים בתים בישראל בתים של תורה ויראת שמים ולכוין כל אחד
לאיפה שצריך ע"ז נאמר ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות, במסקנת הגמרא כתוב אל תבכו למת ואל
תנודו לו בכו בכה להולך, ופליגי בגמ' אי להולך בלא בנים או בלא תלמידים, (יש מ"ד להולך בלא בנים אבל ר' יוחנן ור'
יהושע בן לוי אומרים להולך בלא תלמיד) הוא הלך עם הרבה תלמידים שהם לא רק תלמידים הוא ממש היה אבא שלהם,
והכל היה בהצנע ובמסירות נפש ומחובתינו לזכור את הדברים ואגרא דהספידא דלויי להתעורר מהדברים.

בפסוק כתוב: "ובהרו באשר הפצתי ומחזיקים בבריתי", כתוב ששאלו השאיר את הבהמות של עמלק בשביל להשאיר זבחים,
ושמואל אמר לו "ויאמר שמואל החפץ ליהוה בעלות זבחים כשמע בקול יהוה הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים" אומר
המלבי"ם מה זה נקרא חפץ לה', יש רצון ויש חפץ יש דברים שאדם רוצה אבל זה לא התכלית, הוא רוצה לעשות עכשיו
פעולה מסויימת כי הוא יגיע בזה לאיזה דברים מסויימים זה נקרא רצון אבל זה לא חפץ, זה לא התכלית הוא עכשיו רוצה
לעשות את זה חפץ זה דרגה של תכלית שבזה הוא חפץ, הקב"ה אומר להקריב קרבנות אך זה לא התכלית זה רצון ה'
הקרבנות, אבל מה התכלית שלשמוע בקול ה' זה חפץ, אולי זה הכונה אשר ישמרו את שבתותי ובהרו באשר הפצתי הם
בוחרים במה שהקב"ה חפץ בתכלית ומחזיקים בבריתי בריתי כמובן זה תורה שזה התכלית מחזיקים בבריתי זהו בהרו באשר
הפצתי, זה מה שאפשר לומר על ר' בנימין זצ"ל שהוא היה מאלה שבחרו באשר הפצתי כל ימיו השאיפה שלו זה היה לעשות
לא רק את הרצון אלא את התכלית אשר הפצתי, העידו ע"כ כל מי שהכיר אותו שהכל רק מה שהתכלית, לפעמים היה לו
שאלות שהיה שואל והיה מבטל את דעתו בפני גדולי התורה בפני דעת תורה כי לא זה חפץ ה', התכלית היה בהרו באשר
הפצתי וזה הדרגה הכי גבוהה שיש ומחזיקים בבריתי מחזיק בתורה.

כתוב בגמרא על יונתן בן גרשום בן מנשה שהיה משרת לעבודה זרה והוא היה ממשפחת יהודה, מק' הגמרא איך אפשר
לומר שהוא היה ממשפחת יהודה הרי הוא היה בן לוי, אומרת הגמרא אולי תאמר שהיה בן לוי מצד האבא ומצד האמא הוא
היה ממשפחת יהודה, אומרת הגמרא כיון שמשפחת אם אינה קרויה משפחה איך אפשר להגיד שהוא ממשפחת יהודה, אלא
אומרת הגמרא כיון שהוא עשה מעשים כמו מנשה דאתי מיהודה הוא נקרא ממשפחת יהודה, מנשה עוד לא נולד והעולם לא
ראה את מנשה וזה נקרא שהוא ומנשה מאותה משפחה, משפחה של אמא שלו לא נקרא אבל משפחה של מנשה כן נקרא,
כתוב פה שהבן אדם השייכות שלו למעשים שהוא, יכול להיות שהוא נולד מהאמא שלו אבל זה לא משפחה שלו, אבל אם
המעשים שלו זה אותם מעשים של מנשה הוא שייך לאותו משפחה, כי המציאות של האדם זה המעשים זה המשפחה שלו
ואם המעשים שלו שייך למנשה בן יהודה הוא ומנשה מאותו משפחה כי שניהם עשו אותו מעשים, זה לימוד גדול על אדם
שהמציאות שלו זה המעשים שלו וממילא שבן אדם הולך בשם טוב עם מעשים טובים זה המציאות שלו והמשפחה שלו היא
משפחה של גדולי ישראל ושל גדולי תורה.

הקב"ה יעזור שנזכה ללמוד מדרכיו ואנחנו מבקשים ממנו מחילה אם לא נהגו פה בכבוד הראוי, לא יצאנו בודאי גם בחובת
הספד כראוי אבל לפחות שהדברים האלו יהיו לע"נ.

לע"נ הגאון ר' בנימין ב"ר שלמה אפרים מצגר זצ"ל

נלב"ע ח' אב תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.